

İSTİKLÂL

Baş muharriri: M. E. Resul-zade

„L'Indépendance“

Organe
de défense nationale
d'Azerbaïdjan

Milletlere istiklâl!

Hürriyetsiz İhralar

Uzak Şarkdaki hadiseler teferrüatına umumî matbuattan vaktiniz. Mançurya Japonya tarafından işgal olunmuş ve orada müstakîl bir cumhuriyet kurulmuştur. Bu hareketle Uzak Şark devletinin ne gibi bir hâfede dogru gittiği malum.

Bayaz rus çarizmi bütün şark dünyasına dehşetli bir zulmet perdesi gibi çöktü. Uzak şarkın „dogan güneşi“ ile karşılaşınca bu perde yırtıldı. Zadeğin sınıfına istinat eden kara çar istibadının Japonyadan yediği darbe neticesinde sarıslıdır biliyoruz. Bu sarıslıktan sonradır ki demirden bir çember içinde ezilen ictimâ ve millî unsurlar hareket ve faaliyete geçmek için oldukça fırsat buldular.

Bu defa ki çarlık bayaz değil, kızıldır. O, gene Uzak Şarkın büyük kuvvetile karşılaşmış bulunmaktadır. Bütün hayecanlarımızla kutlamız orada. Sovyetler Rusyası ile Japonya arasında muhtemel tesadüm, hiç şüphesiz, kızıl çarlığına sarıslıması ile bitecek ve bu suretle kanlı bolşevizm istibadî altında ezilen milletlere yeni bir necat yolu açacaktır.

Japonlar askeri tedarıklarını bitirmiş, kara, deniz kuvvetlerini tekml etmişlerdir. Harekât için seçtikleri zaman da umumî cihan siyaseti nokta-yi nazaranın pek müsait bir hâledir. Halukü bolşevikler çızmış oldukları askeri hazırlık planını daha tekml etmiş degildirler. Aynı zamanda dahilde düçar oldukları müşkülât her türlü tasavvurun fevkindir. Şu şerait tahtında Sovyet hükümetinin Japonya gibi zamanının en hazır askeri bir kuvvetine karşı duracağı katıyen mevzuu bahis olamaz. Bunun içindir ki, o her gün yeni bir kademile ilerleyen ve askeri teşebbüs imkânlarını elinde tutan Japonya'ya karşı passif ve korkak bir takım hareketlerle iktifa ediyor; çareyi ancak yalancı silâhçılık gibi iki yüzlü manevalara buluyor.

Şüphesiz ki kızıl Moskva pek büyük bir tehlike karşısında olduğunu farkındadır. „İzvestiya“ gazetesi ele geçirdiğinden bahis ettiği bazı vesikalara göre, Japonya'nın Sovyetler itilhadını parçalamak ve Rusya'dan erazi koparmak niyetinde olduğunu bütün cihana ilan ediyor.

Japonya'nın böyle bir maksat güdüp gütmeyiğini bilmiyoruz. Fakat bildiğimiz bir şey vardır. Japonya ile tesadümle gelince, Sovyetler itilhadı, ister istemez, parçalanacaktır.

Muhtemel harp neticesinde Rusyanın parçalanacağı yarına ait bir ihtimal olsa da, bu muhtemel harp karşısında rusların bu gün bile parçalanmış oldukları bir hakikattir.

Tafsilat kısmı mahsusumuzda: ruslardan bir kısmı Japonya darbesinden halâs beklerken diğer kısmı bu tehlike karşısında Sovyet vatanperveri.

Garip manzara: öfeden bir vatani ve şöven tanımlar sağlar Japoncu; daha alemşümül ve beşeri düşünün liberalar ise Sovyetçi. Rus liberalarından maruf Milyukof, millî Rusya menafini müdafaa edecek yegâne reyel kuvvet Sovyet hükümetidir, diyor. Bunun için de o, Japonya tehlikesi karşısında Sovyet hükümetini müdafaa'nın vatani borç olduğunu

İsyan ihtimallarına karşı

Azerbaycan'dan aldığımız son malumata göre Azerbaycan'da demir yol etrafında olan köyler hattan 12 kilometre uzaga götürülmekte, kazaların muhtemil müesseseleri, kolhoz ve Sovhoz merkezleri, kooperatif v. s. demir yolu boyunca nakledilmektedir. Aynı zamanda İran ile Karkasya Azerbaycan'ının hududunu teşkil eden Aras nehri boyunca askeri tedbirler alınmaktadır. Arasın beş kilometre ilksafesine kadar köylü, hatta mal-kara burakılmaktadır. Sayfata göre bu tedbirler ilk baharda baş vermeye muhtemel olan köylü isyanlarına karşıdır. Sovyet hükümeti bir taraftan demir yolu boyunca toplandırmakta, diğer taraftan hudutten kimsenin gidip gelmemesini temin etmeğe çalışmaktadır.

İlim adamları muhalefette

Azerbaycan komünist fırkası kongresinde millî istiklâl hareketinden bahsederken Polonski „Musavat“ fırkasının faaliyeti üzerinde uzun uzadı durmuş, bu fırkanın bilhassa yüksek mekteplerde faaliyetini artırması olduğuna ilave etmiştir.

Komünist fırkasının ilmi ve mantiki de tahfîr etmeğe ve bu maksatla ilim müesseselerini ve mektepleri şiddetli mürakabaya tabî tutmağa çalıştığı malumdur. Münevver neslin bu şiddetli tazyika bakımıyarak dogru ve sağlam medeniyet yolundan sapmanğa çalışmaları bolşevikler cileden çıkarır.

İrfan ve ilim ocaklarından çıkan geteler arasında tarihi hadiseleri ve hakikatları bolşeviklerin gözlerle görmeyenlerin

Azerbaycan komsomolları itaat etmiyorlar

Azerbaycan komünist fırkasının 20'nci Bakü teşkilatı kongresinde, merkezi müradına heyeti reisi Bogdanof, komünistler istiklâl etmiş umumî disiplinlikten bahsederken genç Azeri komünistlerin (komsomollara) nakilkelam ederek demmiştir ki:

Komsomollar arasında da vaz'iyet eyi değildir. Disipline itaatsızlığa misal olmak üzere genç komünistlerin nahiyeye ve kazalara gitmekten imtina etmelerini zikretmek mümkündür. Baş fırka teşkilatının karar ve emirleri hilafına olarak

söylüyor ve bu mes'eled e bütün ruslar bolşeviklerle bir cephe de bulunmalıdır, diyor. Vatanlarının hezimetini isteyen sağları ise nefretle tekbih ediyor.

Bu mevzu üzerinde verdiği konferansı esasında Milyukofa sormuşlar: Sen 160 milyonluk bir halkın çekilmez iztirabını mı, yoksa bir miktar erazinin terkinini tercih edersin? — cevap vermiş: 160 milyon iztirabını. İzah etmiş: çünkü fertler fani devlet ise bakiidir.

Fert yok, devlet var! — liberalizme pekte uymayan bir formül!

Her türlü hürriyeti çarlık namına ve çar otoritesi hesabına inkâr eden çarizm ile, ferdî hususiyet, hürriyet ve istiklâl ta köktünden balatalayan komünizm için bu formül caiz. Fakat devleti ferdin hürriyeti ve milletlerin refahi için bir vasita olarak tanıyan liberalizmin burada ne alacağı? . . .

Milyukof muharrirlerinden Kuskova bu mevzuu aitt yazdığı bir makalede Rusya tarihine temas ediyor. Hürriyet nimetini tatmayan Rusyada mürit nazariyeler ve gayri millî devlet telekileri daima hâkim olmuştur, diye şikâyetleniyor. Saglarda, sollarda, monarşistlerde, sosyalistlerde her zaman haricî tehlike karşısında vatanı mağlubiyetini istemişler, müccerred bir vatanperverlik göstermemişlerdir diyor ve Japoncilara „Rusyazis vatanperverler“ namını takıyor.

Muhalefet berdevam

Geçen muhalarımızda bahsî geçen Azerbaycan komünist fırkası kongresinde katibi umumilerden Polonski ile Ağa Sultanof'tan sonra mürakaba heyeti reisi Bogdanof dahi Azerbaycan komünist fırkasındaki muhaliflerin faaliyetinden, mahiyetlerinden ve istinat etkilerinden bahse lüzum hissetmiştir. („Bakinski Raboçı“ 18. 1 1932.) Bogdanof demıştır ki: Bu mes'ele üzerinde durmaya mecburiyet hissediyorum; çünkü muhalefet daha likvide edilmemiştir.

Bogdanof, Yusuf Kasimof tarafından idare edilğini iddia eylediği muhalefetin „ideoloji bagaj“larını üç esase irca etmektedir:

1 — Kollektivizm, pamuk ve petrol istihsal programlarını gayri şer'îi gerekerek bu faaliyetlere aleyhdar olmuşturlar.

2 — Yerli ve kenardan gelme komünistler arasında fark koyarak, milliyetçilik hissiyle hareket etmişlerdir.

3 — Nihayet intikam almak hissiyle hareket ediyorlar.

Bogdanof geçen sene Bakü sovyetinin vuku bulan itihabat zamanı baş verene mücadele de komünist fırkasına karşı mukavemet ve muhalefetin yine Yusuf Kasimof tarafından idare edildiğini ileri sürmektedir. Malum olduğu üzere o zaman komünist fırkası Bakü sovyetinin yeni itihabat olunmuş heyetini değısmeye ve yerli ahaliye de bir az yer verneğe mecbur olmuştu.

Polonski ile Bogdanof (biri Azerbaycan komünist fırkasının dışerde kontrol heyetinin reisidir) o zamanki mağlubiyetin acısını Yusuf ile Teymur'dan almaya çalışıyorlar.

Riyasetten mahbese

„Bakinski Raboçı“ gazetesinde (N. 16) okuduğuna göre komünist fırkasının köylü siyaseti aleyhdine hareket etkilerinden ve verilen emirlere riayet etmemele işba edilemeye mahkûm orta halli köylüleri himaye ve müdafaa eyledikleri için Kulu Kara oğlu ve Kulu Baba oğlunam iki komünist idare etmekte oldukları iki köy sovyet riyasetinden ve Azerbaycan komünist fırkası azahından ihraç edilerek mevkufen mahkemeye verilmişlerdir.

müşis bir istibdat. Ferdin hürriyetini ret ile liberalizm esaslarını nefretle anan bir rejim. Böyle bir rejimi tuhaf degilmi, kendilerine liberal deyen adamlar çıkıpta müdafaa ediyorlar? Ne diye? liberalizmin en basit taleblerine uymayarak, tarihi bir galatten ibaret bulunan Rusya emperatorlugunun suni hudutlarını muhafaza namına! Böyle bir müdafaa-lerle acaba rus liberaları asil müdafaa-iye mükellef oldukları hürriyet prensiplerini ebediyen gömmeyorlar mı? Bolşevizmi devirmek için Sovyetlerin hezimetini isteyen rus vatanperverleri „Rusyazis vatanperverler“ ise, rus emperatorlugunun hudutlarını korumak için bolşevizmi müdafaa edenlere „hürriyetsiz ihralar“ deme-mezi?!

Rus imperyalizminin tesis ettiği kızıl emperatorlugun kanlı çemberi içinde ezilen bir mahkûm milletler için Sovyetlerle Japonya arasında zuhuruna ihtimal verilen mücadeldenin pek büyük helâs ümitlerle dolu olduğunu gözletmeye ne ihtiyacı!

Rus vatanperverlerinin bile halas umdukları bu hezimetli biz daha ziyade bir hak ile — bittap vatana ihanet ithamına maruz kalmadan — arzu eder ve arzumuzun tabakkuku namına Rusyadaki siyasi cereyanlardan „hürriyetsiz ihralar“ dan ziyade „Rusyazis vatanperverleri“ daha ziyade anlaz!

M. E. Resul-zade

Sözler ve hakikatlar

Azerbaycan komünist fırkasının son kongresinde ve kongrelerinde Ağa Sultanof muhaliflerin Musavatçılar teşirinde olduğunu „faşettikim“ sonra nutkuna devam ederek demiştir ki: „Son söz olarak şunu demek isterim ki, Azerbaycan bolşevikleri, sözde değil hakikata yerli milletlerden, bilhassa Türklere kadro hazırlamaya çalışmışlardır ... Musavatçılar ve Türk kadrosu hazırlamak yolundaki muvaffakiyetlerimize inanmayanlar, şüphe edenler ve inanamaz istemiyenler bu hakikatleri bilmelidirlər ...“ (Bakinski Raboçı 18. 1. 1932.)

Bu sözlerin ne kadar hakikat olduğunu bilmek istermişiz?

İste size 10 şubat tarihli „Komünist“ gazetesini ... Bu gazete Bakı'da, Türkçe olarak, Azerbaycan komünist fırkasının organı olmak üzere çıkıyor. İşte böyle bir gazetenin ilk sahiyehat şunları okuyoruz:

„Paris komünası“ namına olan imalat-hanedeler türkların miktarını artırmak ve onlardan mütehassıs yetiştirmek işine ehemmiyet verilmiyor. 1920 senesinden beri dilger Halil bradara kara işçi vazifesinde çalışmaktadır.

Kimse bunu ileri çekmek fikrine düşmüyor. 1930'de işe kabul olunmuş Korbucu (rus) şimdi (bir üsta gibi) tezgâhta çalışıyor. Korbucu ile bir günde işe kabul olunmuş İbrahim oğlu ise imalat-hane müdürlüğüne istid'aa vermiş olduğu ve tezgâhta çalışmak istediğini bildirdiği halde, bir netice çıkmamıştır.

Makine kısmındaki amele arasında an-

edenlere, Kürt isyanını alkışlayan ve bu isyanı yardım için Ermeni amelesinin kesesini boşaltanlara ne diyelim? Fakat bu gibi çalınıklara artık nihayet vermek zaman gelmiş ve geçmiştir bile. Artık yüksek siyaset hulyalarından aşağı inip sırf kendi derterimizle uğraşmaya, bulunduğumuz memleketlerde süknin ve basiret dairesinde sarfi mesai etmeye çalışmalıyız. Akıl ve mantığı hissiyata feda etmemeliyiz. Bizim yeni projemizin esaslı prensibi ancak ciddiyet ve basiret olmalıdır. Velhasil efkârı umumiyemizin mehvlerini bu hayırlı prensip teşkil etmelidir.“

Köylü mukavemet ediyor.

Kolhozlar dağılıyor.

Sovyet hükümeti bu vaziyete karşı iki esaslı tedbir almaktadır: biri sürgün ve imha, diğeri Sovhozlar teşkili.

Sovhozlarda hayat

Sovyet köy iktisadiyatı manasını ifade eden „Sovhoz“ devlet ziraat müessesesidir. Halbuki „Kolhoz“, kollektif ziraat manasını ifade eder ve gayesi halkın kendisini ferdî ve hususî iktisadiyat sisteminden komünizm sistemine geçirmektir.

Sovhozlarda halk üretici bir amele halinde, devlet memur ve mütehassıslarının idaresi altında çalışmaktadır.

Azerbaycan'da Ermenistan ve Gürcistan'da kolhozların ihlale yüz tutması üzerine Moskva buralarda tam kölelik demek olan sovhoz teşkilatına başladı. Bu maksatla Rusya'dan on binlerle ve ekseriyetini kadın teşkil eden rus getiren kolhozlarda çalıştırılmaya başladı. Moskva'nın bu tedbiri iki netice verdi:

1) Bu yeni gelenler ve Azeri köylüsünü azez etmeye başlayanlar memleketimizin coğrafî, iklimî ve topografik serayitine aşina olmadıklarından ve Rusya'da olduğu gibi hareket ettiklerinden, aynı zamanda muhalif ve düşman bir muhitte ihate oldukları için, mahsul elde edemediler.

2) On binler teşkil eden bu kadın ve erkek sürüsü içinde hayvanî bir hayat hüküm sürmekte olduğu için aralarında firengi ve muhtelif misri hastalıklar vardır. Her bir ahkiki kontrolü, manevi disiplini ve inzibattan mahrum „komünizm mahsulü“ bu mahalluk memleketi getirdikleri hastalıklarla Azerbaycanı inin inim inletemedikleridir.

çak iki Türk vardır, ki onlarda karavulcu (beke) vazifesine gönderilmişlerdir. Türk kadimlerinden kadro hazırlamaya ehemmiyet veren çoktur. Türk kadimler hemen umumiyetlerle süpürgeçlik vazifesini görüyorlar. Durof — Türk kadınları için ağır olar — diye onlardan kadro hazırlamak istemiyor.

Türkle arasında okur-yazar işlerine ehemmiyet verilmediğinden Türk amelesi hep cahildir ...“

„Diye bilirsiniz ki „eh, olurde“ ... nadr görülen şeylerdendir. Hatta „İstiklâl“ in geçen nushalarında yine Bakı gazetelerinden iktibas edilen malumatlar de sizi ikna etmeye bilir. Yukarıya aynen aldığımız yazının altındaki imza „Zerbeçi“ dir. Zerbeçi ise bugün aşağı-yukarı komünist demektir; Sovyetlerin aristokrasi, kızıl aristokrasi onlar teşkil ediyorlar. Sovyetler bütün planlarını tat bükünde onlara güveniyorlar. Onlar da „erkevin usaklar“ gibi bildiklerini yapar, istediklerini söylerler. Belki, böyle bir zedeğin kastının sözleri de sizce sayanı itimat olma bilir. 20. 11. 1931 tarihli „Bakinski Raboçı“ ihtisas ve kadro mekteplerinde türk bulunmadığını yazıyor. Buna da itimat etmeye bilirsiniz. Öyleyse „Komünist“ gazetesinde „geçen komünist“ imzalı yazıyı okuyunuz. Yazı „Komünist“ in aynı nushasında, aynı yazının altındadır. Genç komünist her yerde, firma konfrans ve işlerinin bile rusca icra edilmesinden şikayet ediyor. „Amela arasında raporlar rusca okunuyor. Türkiye tercüme edilmesi reca edildiği zaman yerli komite mesehet görmüyor.“

„Türkeyle tercüme edilmesi“ bile çok görülüyor. Bu böyle iken Ağa Sultanof'a bagıra bagıra diyor ki: **İslam şarkının kapısında, İslam dünyasına komünizmin idesini aşlamakla mükellef nümünevi bir Türk Cumhuriyeti yaratılmıştır.**

Vazifesi komünizmi İslam şarkına açılmakattan ibaret olan „nümünevi bir Türk Cumhuriyeti“nin, reistleri de komünizmin hakiki mürevviciğeri olan ruslardan başka kim ola bilir? Mademki Azerbaycan'ın sovyetleşmesinden, Azerbaycan'ın istilasından maksat İslam şarkını, komünist-

Sovyet hükümetinin bu tedbirleri ve bu hareketi Azerbaycan'daki ademi memnuniyeti bir kat daha artırdı ve köylü mukavemetini tezyit eyledi. Açığa ve ölüme mahkûm Azerbaycan köylüsü nezdinde Sovyet hükümetinin kat'iyen otorite ve nüfuzu kalmamıştır. Köylü, hemde kolektivez devri köylüsü her yerde kanalleri açarak ekimleri imha ediyor. Her yerde sovyet memurlarına ve komünistlere taarruz ederek öldürüyor.

Sibirya'ya sürülen köylüler

Mukavemet gösteren, itaat etmeyen ve kolhozlardan kaçan köylüler kafile-kafile Sibirya'ya sürülmektedirler. Geçen senenin Mayısına kadar Azerbaycan'dan 60 000 (altmış bin) köylü sürülmüştür.

Köylüleri aileleriyle beraber götürüyorlar. Mahalli menfaletinde erkekleri, kadimlerden ayrıarak, uzak Sibirya'ya, Ural'a v. s. yerlere işleme ve sevkettikten sonra kadın ve çocukları başı başına burakiyorlar. İcbari işlere sevkolunan erkeklerin ekserisi mahvoluyor. Onların başsız ve aç kalan çocuklarını geri vatana getirmek için kimsede gitmek müsaadesi verilmiyor. Çeka memurları yolda vagonlara girerek Sibirya'ya akrabasının afesini getirmeye gidenleri dışarıya atıyor.

Köylülerimizin haberi uzak Sibirya'dan, Ural ormanlarından, Türkistan saharlarından, Aral gölü etrafından ve Solofki'ne geliyor.

Ural'ın „Çertil“ denilen mahalinde yedi-sekiz bin (7000—8000) Azerbaycan köylüsü vardır. Bunlar ormanlarda çalıştırılmaktadır. Türkistan-Sibirya demir yolunda çalıştırılanların çoğusu mahvolmuştur. Türkistan saharalarında olan

Azerbaycan'da iş ve yaşayış

Senayide kazalar artmaktadır. Amele isten kaçıyor. Kooperatifler ve ehalinin işi ve maişet meselesi ne haldedir?

Azerbaycan'da iş hayatı, amelenin işle olan alakası, sovyet hükümetinin ameleyi tevhiz ve işeşile alakası ne vaziyette? Bu sahalere yıldıan yıla hanki istikamete doğru tebeddül müşahade edilmektedir?

Azerbaycan komünist fırkası kongresinde takdim olunmuş aşağıki rekamlar bize 1930 ile 1931 senesi arasındaki farkı göstermektedir. („Bak. Raboçı“ 18. 1. 1932.) Binaenaleyh 1932 ve sonraki yıllar hakkında dahi bir fikir edinmek imkânını veriyorlar.

Bakı'nun en büyük petrol ocakları muntakasını teşkil eden Sabuncu-Balaban nahiyelerinde 1930 senesinin 10 ayı zarfında 545 kaza vuku bulmuştur. 1931 senesinde aynı müddet zarfında ise kazaların adedi 684'e çıkmıştır. 1930 senesinin 9 ayı zarfında petrol istihsalinde çalışan amele 24 287 saat iş zamanı boş vakit geçirmiştir. 1931 senesinde yine 9 ay zarfında ise bu boş vakit müddeti 45 379 saati bulmuştur. Yani iki defa artmıştır. 1931 senesi zarfında ise 2011 yeni amele alınmış, aynı sene de aynı muntakada 1388 amele isten kaçmıştır.

„Yeni emek hakkı sistemi tanzim edildiği zaman anlaşılmaştı, Azerbaycan petrol idaresi „Azerneft“ yüzünden amele Bakı petrol senayinde iş vaktının yüzde 55 nisbetini boş, yalnız 45 nisbetini istihsal işlerine hasretmektedir. Bunun da sebebi Azerneft tarafından petrol istihsalında ameleye lazım olan alat ve levazımın vaktinde ihzar edilmemesi ve emirlerin ve vazifelerin vaktinde verilmemesidir, ki bunun neticesinde amele beklemeye mecbur oluyor.“

Kongreye takdim olunan rapor bunları misal için kaydettiğini, yoksa yalnız Sabuncu-Balabanına mahsus olmayıp,

leştirmek, yani sovyetlere ihakını teşkil eylemekten ibarettir, o zaman bütün işlerin ruslar elinde olması komünizmin icabatından biri olur. Çünkü bu istilayı Azerbaycan Türkleri değil yalnız ruslar yapılabilecektir. Onun içindir ki Azer-

(Mabadi 4ci sahifede)

köylülerimize günde dokuz metro uzun, bir buçuk metro eni ve bir metro derinliğinde (arık) kanal kazıtıyorlar. Bu gündelik „vazifesi“ ifa edene bir kilo ekmele bir balk verilmektedir. Sabah-tan aksama kadar „vazifelerini“ yapamıyayanlar, ekmekten mahrum ediliyor ve işini bitirinceye kadar çalıştırılıyor. Bu iş insan kuvvetinin fevkindi olduğu için köylülerimiz aç ve kançî altında günden güne mahvolup bitmektedirler.

Daglarda isyan berdevam

Moskva'nın bu muayyen maksatla icra ettiği vahşet ve imha milletin kuvveti manevyesini kırmamıştır. Milletin her tabakasında istila rejimine karşı kin günden güne kuvvetlenmektedir. O cümleden olarak daglardaki partizan hareketi kuvvetlenmiştir.

Bolşeviklerin cebir ve şiddeti köylüleri bu partizanların miktarını artırmaya sevkettiğiştir.

Diğer taraftan memlekette İraneli Türkiye'ye kaçmak mümkün olmayacağı, kaçan köylülerin sovyetlere teslim edildiği haberleri şayi olduğundan köylüler Azerbaycan'ı terketmiyorlar daglara çekiliyorlar. Bu sebeple karımızdaki bahar ve yazda Azerbaycan'da mühim kanlı hadiseler beklenbilir. İleri gelen nüfuzlu adamlar ellerinden geldiği kadar böyle bir hadisenin karşısını almaya çalışıyorlar.

On iki seneden beri sovyetlere mukavemet eden ve Azerbaycan'ın Gence, Ağdaş ve Şeki gibi vilayetlerine hakın vaziyetinde bulunan, bir kaç defa Ağdaş işgala bile muvaffak olan ve Samuh kahramanı adile maruf partizan reistlerinden

Azerbaycan petrol senayinin diğer sahalerindeki vaziyetin de aynı şekilde olduğunu ilave ederek amelenin işeşile nasıl tevhiz edildiğine geçiyor, diyor ki:

— Bu hususta 680 adamın iştrakile etrafı tahkikat yapıldı. Netice de anlaşıldı ki: 1) Bir çok devlet ve kooperatif müesseselerinde büyük miktarda mal gizledilmiştir; 2) Hükümetin vazetmiş olduğu sabit fiatlar kooperatifler tarafından artırılmıştır; 3) Halkın işeşile, kooperatiflerin yemek evleri, loğanta ve mutbaklar berbat ve intizamsız bir haldedir.“

Rapor söylediklerini misal ve rakamlarla tevsik ediyor.

Azerbaycan biçki senayi ambarında Kanunusani birine 1 285 000 rublelik gizledilmiş mal bulunmuştur. İttifak deri idaresinin ambarlarından meydana çıkarılan mal 56 000 ruble fiatindedir. Ticaret filosu ambarında bir seneden fazla 209 tay arşın mal, 15 tay ayak kabı duruyormuş. Azeritiffak ambarında külli miktarda tüfün ve ayak kabı keşfedilmiştir.

Kooperatiflerin satış fiatlarına gelince: Sabun 40 kop. yerine 50 kopeyke satılmaktadır. „Avto“ kooperatifliği yağı üç ruble yerine 5 rubleye satıyor. „Kızıl burukçu“ kooperatifliği arşın malım 3 ruble yerine 15 ruble 98 kopeyke satıyor. Balık 33 kop. yerine 66 kop. satılmaktadır.

Halk işeşile teşkilatı 14 917 ruble avzinde 104 000 ruble kar etmiştir. Kapalı olan loğantalar hesabına 34 000 ruble zarar beklenirken işeşile idaresi 37 000 ruble gelir temin eylemiştir. Bunun da sebebi şudur ki halk işeşile idaresi loğantalarda bir taraftan porşion miktarı azaltmış, diğer taraftanda tarifiye kendi başına yükseltmiştir.

15. 2. 1932 tarihli „Bakinski Raboçı“ „Bakı halkına ve petrol senayinde çalışan ameleye hükümet kooperatiflerinin vermekte oldukları yemelerin bozuk, gayri mugaddi ve gayri shhi olduklarını nazara alarak, yemelerin islahı için müsabaka tertibine karar verilmiş olduğunu“ yazmaktadır.

Mehmet Kasım Beyle arkadaşı Yunus beyin memleketi terketmelerindeki saik işte bu olmuştur. Son zamanlarda Mehmet Kasım beyin karısına çakmadıklarından bolşevikler masum köylüleri tazyika başlanmışlardır. Hatta yedi-sekiz köy yakmışlardır. Mehmet Kasım Bey köylüler namına ve köylünün hürriyet ve saadeti için çalışan bir köyli partizan olduğundan, kendi kardeşlerinin felaketine sebep teşkil etmek için memleketi terkeylemiştir.

Fakat bu kahramanane hareket bolşeviklerin vahşetlerine nihayet vermede kafi gelecektir? Buna müsbet cevap vermek müşküldür.

Agronom Emiş Bey müdüriyetinde bulunduğu mekteplerin vaziyetinden, Türk kadrosunun nasıl yetiştirilmesinden, kızıl proleter „mütehassısların“ seviye ve irfanından, mali vaziyetten uzun malumat verdi. Gelecek nushalarda hulasa edeceğim bu etrafı malumatı, Azerbaycan'daki hareket ve hadiselerin komünist taraftan içerisinde icra ettiği dağıtıcı tesiri, milliyetlik hareketini takviye etmek hususundaki rolünü ilave eylemekle teklim edtiler.

Bir aralık Emiş beye sordum ki:

— Muhacirreti nasıl bildünüz?

— Düşünmeğe lüzum görmedim, cevap verdi ki:

— Memleketteki hayat bugün ne menfadaki hayattan, nede muhaciretteki yaşayış ve mahrumiyetlerden farklı değildir. Eyi, insan hayatı bugün bir ideal olmuştur. O ideal de ancak hür ve müstaklil Azerbaycan'da tehakkuk edebilecektir.

M. B. Mehmet-zade

Istanbul, 20. 1. 1932.

Azerbaycan'da

Komünist fırka mektepleri

Bakü'de komünist fırka mekteplerinde 25 000, Azerbaycan'ın ziraat mntakasında ise 42 000 adam okuyacağı tasavvur olunmuştur. Hakikatta ise Bakü şehir ve maden dairesinde komünist mekteplerine 7 762, ziraat dairesinde ise 16 000 adam kaydolunmuş, bunlardan da mekteplere devam edenler yüzde 25 den de azdır, 500 talebesi olan Bakü tersanelerindeki komünist fırka mektebinde ilk gün 250 adam ders almış, şimdi ise 22 talebe devam etmektedir. („Bak. Rab.“ 22. 12. 1931.)

Yeni komünistlerin komünizme olan ragbetleri için en doğru ölçü işte bunlardır.

Mali vaziyet

Azerbaycan'ın muhtelif iktisadi, ticari, kooperatif v. s. müesseselerinin mali işlerinde bir anarşi meydana çıktığından ve bu vakta kadar almış oldukları kredinin hesabını veremedikleri için Azerbaycan devlet bankası kredinin kesmiştir.

Azerbaycan ticaret idaresi devlet bankasına 3 373 000 ruble, Azerbaycan işare idaresi 3 000 000, Azerbaycan neşriyat idaresi 1 200 000 ruble, Kooperatif idaresi 14 514 000 ruble, Azerbaycan sen'at birliği 4 000 000 ruble, Azerbaycan balık idaresi 3 079 000 ruble, borcludurlar ve bu borçları ödemedikleri yeni kredi alamıyacaklardır. („Bak. Rab.“ N. 271.)

Sinema hayatı

Azerbaycan sinema fabrikası „Azrkin“o tarafından çevrilmiş olan „Gilan Kızı“ filmini Bakü sinemalarında Şubat ortalarında itibaren muvaffakiyetle gösterilmektedir. Filminde baş rolleri Azerbaycan sahnesinin emektar aktörlerinden Sidki Ruhulla, Lefif ve İhsan beyler ifa etmektedir.

Sözler ve hakikatlar

(3ü sahifeden mabat)

baycan'ın reisi bugün Polonski, kontroleri Bogdanof, ordusu rus, ameli rus, memurları rus ve lisani rus . . . „yerli milletlere“, yani müstemleke halisine ise kendi lisanda konuşmak bile yasak.

Fakat asıl mes'ele konsomolun sika-yeti değildir. Asıl mes'ele bu küçük sika-yetten çıkan büyük hakikatlardır. İnsan o yazıları okuduktan sonra kendi kendine şu suvaleri verir:

— Kim kimden tercüme talep ediyor? „Türk Cumhuriyetinde“ (?) Türk ameli, hatta Türk komünist söyleyen sözlerin Türkçeye tercümesini istiyor. Bu isteğe ehemmiyet vermiyorlar. Demek ki, söz söyleyenler ve tercüme edilişleri hususunda vaki olan receleri dinleyenler ruslardır.

Çenap Ağa Sultanof, bu böyle değil midir? Eger utanmadan „yok“ diyecek olsan yine kendi gazetelerinizden ardi arası kesilmeyen sika-yetlerin meydana çıkardıkları ve senin sözlerini kökünden cherden hakikatları birer birer sayar, tökerim. Hatta, bir azda ileri gitsen, Moskva'dan mütehassıs olarak davet etmiş olduğunuz rus profesörlerinden Yevlahof'la Yelpatyevski'lerin sözlerini de ilave ederim. Onlar bilirmisin ne demişlerdi?

Onlar demişlerdi ki: yüksek ve alçak irklar teorisi Türk dimağı ilim kavramak kabiliyetinden mahrum olduğu için Türkleri devlet müesseselerine burakmak olmaz . . .

Evet Moskva böyle düşünmüyor. Onun içindir ki Türken kadro yetiştirilmiyor. Ve yine onun içindir ki rusca muamelat ve raporları Türkçeye çevirmeye lüzum görmüyorlar. Sizde ahmakaşına baş eğiyorunuz, bel büyüyorsunuz. M. B.

M. Emin beyin bir nutku

Vasilevski'nin jubilesi münasebetile tertip edilen ziyafette M. Emin bey tarafından irat edilen ve geçen nushamızda dercimi vatettigimiz nutku neşr ediyoruz.

Millî hâkimiyet idesi, mahkûm milletlerin devleti istiklâle müteveccih hareketleri, artık nazari olarak muasır demokrasinin fikri sistemini teşkil eden ilk esasları meydana vatandaşlık hakkını kazanmıştır.

Evvelleri böyle değildi. Beşeri tarihinin amillerinden olan millî hareket idesi; yalnız askeri emperyalizm değil, ihtilâli sosyalizm tarafından bile inkâr ve ret ediliyordu. Beynelmil sosyalizmin radikal cereyanları uzun müddet beynelmil mikyasta olmak üzere hâkim sınıflara karşı mücadele ederek ilk sırada beynelmil proletaryanın sınıfı idelerini öne sürüyorlardı ki buda esas itibarile bir milletin devleti istiklâl hakkını ihmal etmekten başka bir şey değildi. Hâkim ve istismarçı sınıfların kosmopolitizmi aleyhine beynelmil proletaryatik kosmopolitizmi vaz ediliyordu. Aynı ayrı milletlerin millî hareketleri ise birinciler, ikinciler ve diğerleri tarafından beşeriyetin umumi tekâmülü için müzir atı ediliyor ve dünya medeniyetinin süratli gelişimini tevkefüle uğratan tarakkî aleyhdarı bir hadise yapıyorlardı.

Yalnız Avrupa medeniyeti içerisinde bulunan esir milletlerin, o cümleden Lehistan'ın tarihî tekâmülü hakkındaki cereyanları tayin edilemez ki milliyet mücadelesine karşı içtimal hürriyet vaz'ının nazariyatında esasız olduğu anlaşılır.

Ekseriyetle mahkûm milletlere mensup radikal mütefekkirler tarafından kaleme alınan eserlerin tesiri altında olarak her hangi bir millî hareketi bir şahsiyet olmak itibarile beşerin tam hürriyetini kendine en son gaye olarak alman beynelmil demokrasinin mübariz saflarına zaiflata separatizm gibi talakkî eden noktaya nazaran gittikçe yanlışlığı ve irticaç olduğu meydana çıkmıştır.

Bir şahsiyetin ruhî „ene“ (benliği) üzerine, millî mahit ve cemiyetten ziyade hangi mahit ve cemiyet daha fazla ve daha kat'î bir şekilde müessir ola bilir? Bütün maneviyatımız hep cemiyete medyunuz ve cemiyet daha kuvvetli olarak medeniî unsurlarla merbuttur. Bir cemiyetin ayrı ayrı ferdleri arasındaki daha şüurlu ve daha medeni müteakabil münasebat ve teşriki mesatinin mahsulü olan içtimal tarakkî, ancak bir mahit hakiki-millî amillerle ihtilal halinde değil, hemahenk olduğu zamandır ki bir mana ifade eder.

Hürriyeti elinden alınmış, mahkûm milletler mevcut oldukça, içtimal-istiklâl hareketlerinin normal bir tarzda inkişaf edebileceğini tasavvur etmek mümkün değildir. Millî mes'elenin halli ise içtimal istiklâl mes'elerini işkâl değil, bitakis dahada kolaylaştırır.

Muhterem jubilar Leon Vasilevski dahi hakiki millî hareketlerin progressif-inkılâbi manasım aşikâr bir surette tasavvur ve kabul eden mütefekkirler cümlesindedir.

Mücadele eden leh milletinin medeni ananelerine bütün mevcudiyetle merbut bulunan ve millî-devleti vucudu muhtelif parçalara ayrılmış olan Lehistan'ın büyük faydasını bir mücahit sıfatile bütün hissiyatıle yaşayan Vasilevski, Lehistan istih-

lâl hareketinin diğer mümtaz hadimleri gibi umumi demokratik ve sosyalizim hareketine ihtilak etmiş, fakat Lehistan'ın ihvası için yürütülen mücadelenin içtimal adaletin zaferile bir tezat teşkil edeceği fikrini aklından geçirmemiştir. Çünkü bilakis sosyalizmin zaferi Lehistan istihlâsını temin edeceği gibi, Lehistan'ın hürriyeti dahi sosyalizmin tahakkukuna bir mania teşkil edemezdi. Başta Marşal Pilsudski olmak üzere Lehistan istihlâsında rol oynayan mühim simalarını ihtilâli sosyalizim sıralarından çıktığı bir tesadüf eseri değildir.

Muhterem jubilar! 40 senelik siyasi-publisistik faaliyetinizi teş'îl münasebetile tertip edilen bu tanzimatı günde sizi, Azerb. Millî merkezi ve Azerb. halk federalist fırkası „Musavat“ namından samimi kalbden tebrik ederim. Millî hareketlerin bir ideologu olmak hasile müdahada ettiğiniz millî istihlâl fikrinin hal hazıra beynelmil siyasi teffükürün radikal cereyanları tarafından müsbet bir esas gibi benimsenmiş olduğum görüşünüz için çok bahtıyarsınız. Buda kafî değil. Bahtıyarlığımızın ikinci bir ebe-tide var: sizi bugün büyük Avrupa devletleriyle yan yana duran hür ve müstakil Lehistan merkezinde teş'îl ediyorduk! Sizin mukaddes arzumızda bu idi. Siz hakiki bir siyaset adamı ve hürriyetin asıl mücahidi olmak sıfatile kendi tababulerimizde kurtulan Lehistan'ın hakiki menafîini ve mes'elenin şumuluunu ihate-yeye muvaffak olmuşsunuzdur. Bütün milletler güneşin altında yaşamak hakkını halzıdılar. Şarkı Avrupa yani Kızıl Rus emperyasındaki mahkûm milletler haklarını elde etmedikçe ve gayp etmiş oldukları hürriyet ve istiklâllerini iadeye muvaffak olmadıkça Lehistan istiklâl dahi cemiyet altında bulunmayacaktır.

Son eserlerinizden birinde siz „Rusya-daki milletlerin sureti kat'iyyede ve temamen halâş olup bir çok müstakil devletler vucude getireceklerini“ kehanete kaydetmişsinizdir. Biz bu hususta dahi peygamber olduğımıza eminiz. Bunun en hariz delillide tarih, milliyet esasının tarihî hakkaniyeti, bahususmilletlerimizin durmadan yorulmadan devam ettirdiği hayat ve memat mücadelesidir.

„Promet“ klubu etrafında birleşmiş olan mücaherlerin, daha dün bizim gibi muhacir ve vatanda, fakat bu gün hür Lehistan'ın mes'ut bir vatandaşı ve hadimi olan Vasilevski gibi bir Lehistan'ın teş'îl hakkındaki haber, isyan alevi ile işkanmış olan dağlarımıza, hürriyet mücahillerimizin kanile boyanmış derelelerimiz, G. P. U. cellatları tarafından işğence altına alınan mahkûmlarımıza, Azerbaycan'ın şairin „Buzu cehennem“ dediği uzak ve soğuk Şimal kuturlarında iztirap çeken sürgünlerimizde kadar aksederek onları daha ziyade rüladlandıracak, milli hislerini takviye edecek ve yeni mücahede hamlelerine kuvvet verecektir. Zira sizin misaliniz, necip ve kahrman Lehistan'ın misal şayan taklittir. Bu misal imanımızı takviye ediyor, mücahede enerjimizi bir kat daha artırdığı gibi milletimizin istiklâl ve hürriyet uğrunda ki mücahede suratını dahi tesiri ediyor.

Pek hürmetli Leon Vasilevski! Bugün münasebetile size ve mukaddes vatanımız Lehistan'a taktim edileceğim ves, mücahede eden Azerbaycan'ın teşekkür ve minnetdarlığıdır.

Millî mücadelemiz hakkında bir konfrans

Aldığımız malumata göre muharrirlerimiz Mehmet-zade Mirza-Bala bey 17. Mart'ta Varşovadaki „Promet“ klubunda „Azerbaycan'daki millî mücahede ve onun ideolojik motifleri“ mevzuunda bir konfrans vermiştir. Hayatı milliyemizin muhtelif safhalarında ve muhtelif şekillerde 12 seneden beri kızıl rus istihlâsına karşı yürütülmekte olan millî istiklâl mücadelesini, onu tahrik eden millî mefkûreyi ve o mefkûrenin Azerbaycan cemiyetinin tekâmül tarihile beraber gelişmiş olduğu inkişaf merhalelerini tahlil ile Azerbaycan cemiyetile rus cemiyeti arasında bir mukayese yapan Mirza-Bala bey, bu iki cemiyetin iki zit kutup teşkil

ettiklerini, bünyeleri, kuruluşleri ve bundan nes'et eden fikri, ablakı ve medeni seciyeleri itibarile birbirini inkâr eden iki düşman dünyadan ibaret olduklarını kayd ettikten sonra 19ncü asrın iptidâlerinden bugüne kadar süren bu kanlı mücahedele Azerbaycan'ın: hürriyeti, milliyeti, milliyet, istiklâl ve Cumhuriyeti; Rusya'nın ise: esaret, kölelik, istihlâl, terror ve imperyalizmi temsil etmiş ve etmekte olduklarını isbat etmiş, kat'î zaferini yüksek beşeri prensipleri temsil eden birinci cephele olacağını beslenen imanla Azerbaycan'ın mücadelesinde ısrar ettiğini ilave etmekte konfransına nihayet vermiştir.

Avrupa matbuatında Azerbaycan: „Havyar“

Bu unvan altında Münih'te müntesir „München-Augsburger Abendzeitung“ gazetesinde (N. 363) aşağıya naklettigimiz fıkra intişar etmiştir.

Münih'in güzel ve marul lokantalarından birinin mostralık kamakında (vitrininde) büyük ve yuvarlak bir kutu içinde sergiye enfes havyar konulmuştur. Kutu üzerindeki yazıların okunması bir az müşkülde, fakat dikkatle bakınca göze rus ve almanca şu cümle carpyor: „Echt russischer Kaviar“ yani „hâlis rus havyarı“! Daha buradaki her bir alman bilmesi ipekerdi ki bu havyara insan-tolan „rusluk“ kutu üzerindeki harflar ile lisandır. Avrupa'nın tamidü bu hâlis „rus“ havyarının akellen 80% i rus değil Azerbaycan emtiyadır. Çar Rusyası ihraç ettiği havyar kutularının üzerine kasaca „rus havyarı“ tabirini yazardı. Sovyetler iktisadiyatının en mühim binö-yesini teşkil eden Azerbaycan servetinin (petrol havyar v. s.) ihracatını 1920 senesinden mezkûr türk cumhuriyetini istihlâla uğratan rus bölşevikleri ırca etmediler. Çarlardan farkı olmak için bölşevikler ihraç ettikleri havyar kutuları üzerine kurnazcasına rusca olarak „Azerbaycan“ kelimesinde ilave ediyorlar! . . . Filhakika Azerbaycan'da ise her 1000 türk mukabilinde 5 rus mevcuttur.

Eskideki rus unsuru ziyak ve ruslaş-tırma ifade ederdi. 26 Nisan 1920 senesinden itibaren hâkim bulunan bu müstevli unsur ise kızıl „Çarlar“dan ibaret. Bunlar Azerbaycan'a gelirken her türlü hürriyetler vadettikleri gibi, temin edilmiş bir istiklâliyet, lisane ve mektep serbestliğinden bahsediyorlardı. Azerbaycan'ın vahşi ve zâlim bölşevikler tarafından kanlı istihlâle maruz kalmasından 11 senelik büyük bir fasîle geçmesinde ragmen, kendilerine edilen vadlerden bu vakta kadar hiç birinin ırcası düşünülmemiştir. Bilakis bölşevikler mütemadiyen bu memleketin münevver kütlesini ve değerli simalarını imha ve serveti milliyesini yagma ve mutazamen Moskva'ya sevk ettikten sonra Azerbaycan'ı istismar kazası menzilesine indir-miş ve bu zengin ölkenin „hâlis rus“ havyarından maada, petrol, ipek, yün, pamuk v. s. değerli servetinde ihraç etmede devam ediyorlar. Rusya haricindeki komünist propagandasına sarfoların paralarise mezkûr ihracattan hasıl edilen meblağlardan çıkıyor.

Son zamanlarda bu kızıl Çarlar tarafından Azerbaycan'da yine de 16 köy tamamen tahrip edilmiştir. Bu gün Azerbaycan'da sovyet taziyatın deşhetti manzaralar arzettiği gibi, bütün memleket şu mütehâş taşıyklar dolayısıyla büyük bir istihlâl kazışında bulunuyor. Memurların 99% ini rus ve ermeniler teşkil ettiğinden, türk lisasının istihlâl fiilen imkân haricinde dir.

„Hâlis „rus“ havyarını“ kullanan almanlar bilmedirler ki çalmışolan bu havyar rus bölşeviklerinin kampeşi altında inleyen azerilerin ve hakkından cehren mahrum edilen Azerbaycan havyar fabrikatörlerinin emtiyasıdır.

Azerbaycan havyarı etrafında bir çok mezalimler mevcuttur . . .

„İstiklâl“ gazetesine İstanbulda

Beyazite, Havuz karşısında A. Kâzım-zade'nin „Azerbaycan“ kırtasiye mağazasında abone kabul olunuyor: yıl 400, 6 ay 200 kuruş.

Verantw. Redaktör: Herbert Wolf, Berlin Sonnendruckerei G. m. b. H. matbaası, Berlin-Charlottenburg. 4